

วิจารณ์หนังสือ : Book Review ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ

ชื่อผู้เขียน: หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช

จิรานิตย์ อรรคนิตย์¹ และ จรัส ลีกา²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Jiranit Arkanit¹ and Jaras LeeKa²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen Campus^{1,2}

Corresponding Author, E-mail: saisandy2@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ พบว่าหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของวิธีการปฏิบัติด้วยตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ คือ 1) ศีล เป็นเครื่องมือกำจัดกิเลสชั้นหยาบคือราคะและโทสะที่เกิดจากกายกรรมและวจีกรรมมีหิริและโอตตปปะเป็นฐานและมีสติเป็นตัวกำกับ 2) สมาธิ เป็นความตั้งมั่นของจิตเป็นเครื่องมือกำจัดกิเลสชั้นกลาง คือ นิวรณ์ที่เกิดจากมนสิกรรม และ 3) ปัญญาเป็นเครื่องชำระล้างกิเลสชั้นละเอียดคือมิจฉาทิฎฐิ และการปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับนี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลของการปฏิบัติด้วยตนเอง

คำสำคัญ: ศาสตร์; การพิสูจน์; ความเชื่อ

* ได้รับบทความ: 27 ตุลาคม 2564; แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 29 มิถุนายน 2565

Received: 27 October 2021; Revised: 23 June 2022; Accepted: 29 June 2022

Abstract

This book review aims to present the method to prove, not just to believe. It was found that the doctrine in Buddhism is to apply the self-practice by following the three levels of Buddhist ethics: 1) Precepts as a tool to eliminate basic defilements which are lust and anger arising from body and verbal acts. These acts are based on moral shame (Hiri) and moral dread (Ottappa) and led by Mindfulness (Sati). 2) Meditation is mind determination to eliminate the medium defilement which is Nivarana arising from mental formation. 3) Wisdom is tool to eliminate the finer defilement which is wrong belief. Practicing these three levels of Buddhist ethics will allow practitioners to receive results for themselves.

Keywords: Science; Proof; Belief

บทนำ

หนังสือเรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เป็นหนังสือบางส่วนจากพระธรรมเทศนาของหลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชโช พิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนมิถุนายน 2560 จำนวนพิมพ์ 10,000 เล่ม จำนวน 95 หน้า จัดพิมพ์โดยมูลนิธิสื่อธรรมหลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชโช เป็นหนังสือจัดพิมพ์จำหน่ายเพื่อเป็นธรรมทานห้ามพิมพ์จำหน่ายและห้ามคัดลอกหรือตัดตอนไปเผยแพร่ทางสื่อทุกชนิดโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้เขียน หรือมูลนิธิสื่อธรรมหลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชโช ผู้สนใจอ่านหรือฟังพระธรรมเทศนา สามารถดาวน์โหลดได้จาก www.dhamma.com ติดต่อมูลนิธิได้ที่ www.facebook.com/LPPramoteMediaFund หรือ โทรศัพท์ 02-012-6999 เหตุผลสำคัญในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์เพราะจากคำแนะนำของหลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชโช เมตตาสั่งสอนธรรมมาเป็นระยะเวลาหลายสิบปีไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรม ณ สถานที่ใดเวลาใด ก็จะมีเนื้อหาครอบคลุมตั้งแต่การเริ่มต้นภาวนาจนถึงการหลุดพ้น และหนังสือเล่มนี้เมื่ออ่านแล้วจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติ เพราะธรรมะนั้นไม่ว่าจะมองมุมใดล้วนเป็นศาสตร์ที่ต้องพิสูจน์ได้ด้วยตนเองไม่ใช่การฟังจากสิ่งที่เล่าขานกันมาเพื่อชวนให้เชื่อ ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีความเหมาะสมต่อผู้อ่านทุกเพศวัยที่สามารถศึกษาธรรมะสั้นๆ ที่มีสำนวนการสื่อภาษาที่เรียบง่ายต่อการเข้าใจ และนำไปสู่วิธีปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

โครงสร้างหนังสือ

การวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เป็นหนังสือบางส่วนจากพระธรรมเทศนาของ หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช ซึ่งมีเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในเล่มนี้ จำนวน 20 ตอน ซึ่งแต่ละตอนมีเนื้อหาที่สรุปได้ ดังนี้

1. สัตว์นั้นเกิดอยู่ในภพอะไรก็ติดใจอยู่ในภพอันนั้น สรุปได้ว่า สัตว์ที่ยังมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ เพราะอำนาจของวิบากกรรมแต่ถ้ามีจิตปรารถนาเพื่อหลุดพ้นจากภพภูมิเดิมที่เป็นอยู่จะต้องพัฒนาตามขั้นตอน ดังนี้ 1) การฝึกจิตให้เกิดสมาธิในฝ่ายของสมถกรรมฐานจนได้ฌานเพราะด้วยอำนาจของฌานนี้จะทำให้นุสัยพัฒนาตนไปเกิดในพรหมโลก 2) การเจริญปัญญาด้วยวิธีการของวิปัสสนาภาวนาด้วยพิจารณาเห็นความจริงของรูปนามแล้วยถาภูติขึ้นสู่ไตรลักษณ์จนเข้าถึงพระนิพพานด้วยกระบวนการทั้ง 2 นี้ จะทำให้สัตว์ (มนุษย์) พ้นจากภพภูมิเดิมของตน

2. เนื้อแท้ของพุทธศาสนา คือ สัมมาทิฐิ สรุปได้ว่า สัมมาทิฐิ เป็นมรรคองค์ที่ 1 ในมรรคมีองค์ 8 การจะบรรลุธรรมขั้นสูงจนถึงพระนิพพานจะต้องเริ่มต้นที่การปรับความเห็นของตนให้ตรง ด้วยการทำลายวิปลาส ความเห็นคลาดเคลื่อนต่าง ๆ ออกจากตนเอง เพราะเมื่อมีจิตวิปลาสก็นำไปสู่สัญญาวิปลาสเป็นการจำที่ผิดเพราะอำนาจของอวิชชา ดังนั้นต้องฝึกตนเพื่อเอาปัญญาเป็นตัวล้างความเห็นผิด เอาศีลทำให้กายวาจาเรียบร้อย และเอาสมาธิทำให้จิตใจเรียบร้อย ด้วยเหตุนี้สัมมาทิฐิจึงเป็นเนื้อแท้ของพุทธศาสนา

3. ลงมือปฏิบัติจนเห็นผลของการปฏิบัติแล้วเราจะรักพระพุทธเจ้า สรุปได้ว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมะปานกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ไม่ใช่เป็นหลักธรรมที่ยากจนทำอะไรไม่ได้ และก็ไม่ใช่แบบไม่ต้องทำอะไรก็ได้ หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นหลักการที่ต้องลงมือปฏิบัติ พิสูจน์ และรู้ได้ด้วยตนเอง เมื่อผลของการปฏิบัติเกิดแก่ผู้ปฏิบัติจริงก็จะทำให้ผู้นั้นมีความรักในพระพุทธเจ้า

4. โสดาปัตติผล เป็นอนันตริยกรรมฝ่ายดี สรุปได้ว่า พระโสดาบัน เป็นผู้ละสังโยชนได้ 3 คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสและได้ชื่อว่าเป็นผู้เข้าถึงกระแสแห่งพระนิพพาน ชีวิตหลังความตายจะไม่ไปเกิดในอบายภูมิ จะเป็นผู้มีกระแสจิตตรงต่อพระนิพพานอย่างแน่นอน ด้วยเกณฑ์ 3 ข้อ คือ เอกพีธี เกิดอีก 1 ชาติ จะบรรลุ โกลังโกละ เกิดอีก 2-3 ชาติหรือไม่เกิน 6 ชาติ ก็บรรลุ และสัตว์กัณฑ์ตุงปรมะ เกิดอีกไม่เกิน 7 ครั้ง ก็บรรลุพระอรหันต์

5. วิธีฝึกความรู้สึกตัว สรุปได้ว่า ความรู้สึกตัวก็คือความไม่หลงไป ไม่เผลอไป ไม่ลืมกาย ไม่ลืมใจ เป็นการฝึกของตนให้อยู่กับปัจจุบัน เพราะถ้าเราไม่ฝึกสติเราจะเผลอแต่เรื่องในอดีตจนทำให้จิตเศร้าหมอง และเมื่อจิตเผลอคิดเรื่องอนาคตก็จะทำให้เราเกิดความกังวลหวาดกลัว การฝึกจิตให้ตื่นรู้อยู่กับปัจจุบันจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะถ้าขาดสติจะทำให้เกิดความเสียแก่ตนเองและผู้อื่น

6. รู้สึกตัวเพื่อตัดชีวิตให้ขาดเป็นท่อนๆ เพื่อให้เห็นว่า จริงๆ ตัวเราไม่มี สรุปลได้ว่า เป็นการฝึกตัวเรา ให้มีสติไม่ยึดติดในความมีตัวตนด้วยการตามรู้สภาวะการเกิดดับของจิต บางครั้งจิตเราจะหลงไปตามอำนาจของกิเลสโดยมีอายตนะเป็นสื่อให้จิตหลงไปตามอารมณ์ที่เสวนั้น สุขบ้างทุกข์บ้าง แต่จิตที่หลงกับจิตที่ดับนั้น เป็นคนละดวงกัน การที่เราเห็นจิตที่รู้กับจิตที่หลงเป็นคนละดวงกัน เรียกว่า สันตติ คือความสับเนื่องขาดลงแล้ว การภาวนาจนสันตติขาดคือการทำให้วิปัสสนาให้แจ้งว่า แม้ร่างกายนี้มีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลา แต่เพราะความต่อเนื่องหรือสันตติทำให้เราไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องฝึกสติเพื่อการตามรู้ สันตติในกายและจิตตลอดเวลา

7. ถ้ามีสติ จากไม่มีศีลก็มีศีล จากไม่มีสมาธิก็มีสมาธิ จากไม่มีปัญญาก็มีปัญญา สรุปลได้ว่า บุคคล ที่ละเมิดศีลทางกาย วาจา ที่ถือเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างหยาบเพราะว่าบุคคลนั้นขาดสติ การขาดสติทำให้เป็นคนไม่ปกติด้วยการแสดงออกทางกายและวาจา ในลักษณะที่เป็นอกุศลกรรมเพราะขาดคุณธรรม คือ ทิธีและโอตตปปะทีเป็นคุณธรรมพื้นฐานของศีล บุคคลผู้ที่มีศีลไม่บริสุทธิ์จะทำให้จิตไม่มีสมาธิ จิตที่ไม่มีสมาธิก็จะขาดปัญญา ดังนั้นสติจึงเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่ต้องมีเพื่อความเจริญงอกงามของ ศีล สมาธิ ปัญญา

8. กรรณฐานที่เหมาะสมของแต่ละคนขึ้นอยู่กับจริตนิสัยและวาสนาบารมี สรุปลได้ว่า จริตนิสัย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ พวกที่ปฏิญจจิตกับพวกตัณหาจริต หมายถึงพวกคิดมากกับพวกโลภมาก พวกคิดมากให้ดูจิตดูธรรม จิตตามวิปัสสนา ธรรมตามวิปัสสนา พวกโลภมากให้ดูกายดูเวทนา กายตามวิปัสสนา เวทนตามวิปัสสนา อันนี้เป็นเรื่องจริตนิสัย ส่วนวาสนาบารมีเป็นกระบวนที่ได้รับจากการฝึกสมถกรรมฐานที่มีอารมณ์ 40 และการเจริญวิปัสสนากรรมฐานด้วยการเจริญสติปัฏฐาน 4 ฝึกฝนจนเกิดสภาวะจิตมีความเข้มแข็งจึงได้ชื่อว่า บารมีแก่กล้า ควรที่จะบรรลุมรรคผลนิพพาน

9. จริตสำหรับการทำสมณะและวิปัสสนา สรุปลได้ว่า กรรณฐานในสติปัฏฐาน 4 แยกเป็นกาย เวทนา จิต ธรรม กาย และเวทนานี้กลุ่มหนึ่ง จิตและธรรมเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง จริตนิสัยของคนเราในเวลาทำสมณะกับวิปัสสนานั้น การแยกจริตได้ดังนี้ จริตที่ใช้เวลาเราจะทำสมณะ มี 6 อย่าง คือ 1) รากจริต 2) โทสจริต 3) โมหจริต 4) พุทธิจริต 5) วิตกจริต 6) สัทธาจริต ส่วนจริตที่ใช้ทำวิปัสสนา เราแยก 2 ส่วน คือ 1) ตัณหาจริต พวกรักสุขรักสบาย รักสวยรักงาม 2) ทิฏฐิจริต

10. วิธีการฝึกและประโยชน์ของสมาธิทั้ง 2 ชนิด สรุปลได้ว่า สมาธิที่ถูกต้องมี 2 ชนิด ชนิดแรก ทำเพื่อความสงบ ชนิดที่สองเพื่อใช้เจริญปัญญา สมาธิทั้ง 2 ชนิด มีประโยชน์ทั้งคู่ ประโยชน์ของสมาธิเพื่อความสงบนั้นทำให้จิตใจสดชื่นมีเรี่ยวมีแรงและพัฒนาามนุษย์ให้เกิดในพรหมโลกเพราะอำนาจฌานที่เกิดสมาธิ ส่วนสมาธิที่ใช้เจริญปัญญาหรือเรียกว่า วิปัสสนา ฉะนั้นทำให้จิตใจฉลาดพิจารณาถึงกฎไตรลักษณ์จะพัฒนามนุษย์ให้บรรลุถึงพระนิพพาน

11. วิธีฝึกให้จิตตั้งมั่น มี 2 วิธี สรุปได้ว่า การฝึกจิตให้ตั้งมั่นมี 2 วิธี คือ 1) สมถกรรมฐานเป็นวิธีการทำให้จิตสงบด้วยการใช้อารมกรรมฐาน 40 เป็นเครื่องทำให้จิตสงบจนได้ฌาน ผลของการได้ฌานจะทำให้บุคคลนั้นเกิดในพรหมโลก 2) วิปัสสนากรรมฐาน ด้วยพิจารณาในสติปัฏฐาน 4 แล้วยกจิตขึ้นสู่ไตรลักษณ์ พิจารณาเห็นสภาวะของความเป็นจริงของสังขารที่เป็นไปตามสภาวะของกฎไตรลักษณ์นั้น

12. ลักษณะของจิตที่ตั้งมั่น สรุปได้ว่า การมีจิตตั้งมั่นเพราะเกิดจากการที่เราปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นสัมมาสมาธิด้วยอาการที่สังเกตได้คือ จิตจะมีความตั้งมั่นอยู่กับตัวเอง จิตตั้งมั่นอยู่กับจิต เรียกว่า จิตใจอยู่กับเนื้อกับตัว ถ้าจิตตั้งมั่นด้วยพลังสมถกรรมฐานจิตจะตั้งอยู่ในองค์ฌานด้วยการเพ่งในอารมณ์ของสมถกรรมฐานทั้ง 40 อย่างใดอย่างหนึ่ง และจิตที่ตั้งมั่นด้วยพลังของวิปัสสนาด้วยการเจริญสติให้ตั้งมั่นด้วยการพิจารณาในไตรลักษณ์

13. ฝึกสมาธิสำคัญที่มีสติรู้ทันจิตไม่ใช่ท่าทางร่างกาย สรุปได้ว่า การทำสมาธิไม่จำเป็นที่จะต้องนั่งมือขวาพับมือซ้ายตามรูปแบบที่สอนกันมา การฝึกสมาธิอาจทำได้หลายวิธี เช่น ถ้าไม่ถนัดนั่งก็เดิน ไม่ถนัดเดินก็นั่ง สิ่งสำคัญไม่ใช่อยู่ที่ทำนั่งทำเดิน สิ่งสำคัญคือ การกำหนดรู้ทันจิต หรือจิตตามวิปัสสนา เมื่อจิตคิดก็ตามรู้จิตว่าคิดเรื่องอะไร เป็นกุศลหรืออกุศล ถ้าเป็นกุศลควรทำให้มากเจริญให้มาก แต่ถ้าเป็นอกุศลควรละและระวังจิตไม่ให้กุศลธรรมเกิดขึ้นอีก

14. ได้สมาธิชนิดที่มีจิตตั้งมั่นมาใช้เจริญปัญญา สรุปได้ว่า การฝึกจิตให้เป็นสมาธิด้วยกระบวนการของสมถกรรมฐานเป็นอุบายเพื่อทำจิตใจให้สงบด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือด้วยอารมณ์ของสมถกรรมฐาน 40 อย่าง มีอนุสสติ 10 เป็นต้น ด้วยวิธีการเพ่งหรือภาวนาให้จิตอยู่กับสิ่งนั้นจนได้ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ เมื่อจิตมีสมาธิแน่วแน่แล้วก็ยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาใช้ปัญญาพิจารณาถึงไตรลักษณ์ โดยมีสติเป็นฐานในการตามรู้กาย เวทนา จิต และธรรม และใช้ปัญญาพิจารณาถึงอริยธรรม และอริยธรรมต่าง ๆ

15. เมื่อภาวนามากเข้าก็จะเห็นว่า สภาวะธรรมต่างๆ เหมือนเล่นละครให้เราดู สรุปได้ว่า เมื่อจิตตั้งมั่นด้วยอำนาจของสมาธิแล้วจะต้องหมั่นในการเจริญภาวนาเพื่อรักษาคุณภาพของจิตให้คงอยู่ในอัปปนาสมาธิ แล้วยกจิตสู่วิปัสสนาเพื่อพิจารณาสภาวธรรมที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ตามกฎของไตรลักษณ์ เช่น เมื่อทุกข์เกิดขึ้น ทุกตั้งอยู่ ทุกขก็ดับไป สุขเกิดขึ้น สุขตั้งอยู่ สุขก็ดับไป

16. ศิล สมาธิ ปัญญา ต้องพร้อม สรุปได้ว่า ศิลเป็นเครื่องชำระล้างราคะและโทสะที่เป็นกิเลสอย่างหยาบ สมาธิ เป็นความตั้งมั่นของจิต ซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นเครื่องล้างกิเลสชั้นกลาง คือ นิวรณ์ ความฟุ้งซ่านต่าง ๆ ส่วนปัญญาเป็นเครื่องชำระล้างกิเลสชั้นละเอียดคือมิจฉาทิฎฐิ ปัญญาเหมือนมิดโกน เหมือนมิดผ้าตัด ตัวศิลปเหมือนขวาน เหมือนขว้า เหมือนเลื่อย เหมือนสิ่ว สมาธิ เหมือนตะไบ เหมือนกระดาดทราย ตัวปัญญา คมกริบเหมือนมิดผ้าตัด จะเอามิดผ้าตัดไปตัดต้นไม้ไม่ได้ การตัดต้นไม้ที่เป็นของหยาบต้องตัดด้วยมิดและขวาน

17. การพิจารณาไตรลักษณ์เพื่อจิตตุนามธรรม สรุไปได้ว่า ร่างกายของมนุษย์ทุกคนประกอบด้วย ชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อสรุปตามพระสูตรชั้น 5 จะแบ่งเป็น 2 คือ รูปและนาม แต่สรุปตามพระอภิธรรมจะแบ่งเป็น 3 คือ รูป จิต และเจตสิก การพิจารณาชั้น 5 ว่าเป็นไปในอำนาจของไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่เพราะมีสันตติหรือความต่อเนื่องจึงไม่เห็นอนิจจัง เพราะมีการเปลี่ยนอริยาบถจึงปิดบังทุกขังและเพราะมีชนสัญญาจึงปิดบังอนัตตา ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงทำให้บุคคลเกิดความทุกข์เพราะการยึดมั่นในชั้น 5

18. การภาวนา ถ้าถูกต้องจะต้องง่าย ถ้ารู้สึกยากแสดงว่าผิด สรุไปได้ว่า การพิจารณาถึงชั้น 5 ที่ประกอบด้วย รูปและนาม ทั้ง 2 สภาวะประกอบกันเป็นตัณหา การพิจารณาถึงรูปและนามนี้ว่าเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ทั้งสิ้น เช่น ธรรมตาของกาย (รูป) ก็ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ธรรมตาของจิต ก็ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเช่นกัน ถ้าพิจารณาได้ตามนี้ชื่อว่า เป็นการภาวนาถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ

19. หลักการวางตัวของผู้ปฏิบัติธรรม สรุไปได้ว่า การปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม จะทำให้เรารู้ว่า ธรรมะมีจริง ถ้าเราปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวนี้คือ (1) มกน้อย สันโดษ (2) ไม่คลุกคลี (3) ปราศจากความเพียร (4) เจริญสติ (5) เจริญสมาธิ (6) เจริญปัญญา (7) ธรรมที่ทำให้ไม่เนิ่นช้า เมื่อปฏิบัติได้ครบบริบูรณ์ทั้ง 7 ข้อนี้ก็จะได้ถึงวิมุตติ คือ ความหลุดพ้น และสิ่งนี้เป็นข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเอาไว้เป็นหน้าที่ที่พุทธบริษัทจะต้องปฏิบัติตามอย่างไม่ต้องสงสัย

20. ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ สรุไปได้ว่า ปฏิจจสมุปบาท มี 12 ประการ คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรามรรณะ (+ โสกะ ปริเทวะ) เป็นการแสดงวงจรของกิเลส กรรม วิบาก 2 รอบต่อเนื่องกันทั้งสมุทยวาร (สายเกิดทุกข์) และนิโรธวาร (สายดับทุกข์) และมีความคาบเกี่ยวกันระหว่าง อดีต ปัจจุบัน อนาคต ดังนี้ อดีตเหตุ คือ อวิชชา สังขาร ปัจจุบันผล คือ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ปัจจุบันเหตุ คือ ตัณหา อุปาทาน ภพ และอนาคตผล คือ ชาติ ชรามรรณะ (+ โสกะ ปริเทวะ) และเมื่อพิจารณาตามอริยสัจ 4 สรุไปได้ดังนี้ ทุกข์ คือ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา และชาติ ชรามรรณะ โดยมีสมุทัย คือ อวิชชา สังขาร เป็นปัจจัยทำให้เกิด นิโรธ คือ การทำลายอวิชชา และการบรรลุนิพพาน ส่วนมรรคหรืออริยมรรค เป็นวิธีการในการเข้าถึงพระนิพพานด้วยกระบวนการของวิปัสสนาที่มีสติปัญญา 4 เป็นฐานแล้วยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนา ด้วยการพิจารณาไตรลักษณ์พิจารณาถึง กาย เวทนา จิต ธรรม ว่าเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทั้งสิ้น

ทัศนะวิจารณ์

การวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เป็นหนังสือบางส่วนจากพระธรรมเทศนาของหลวงพ่อบุญราโมทย์ ปาโมชโช ผู้วิจารณ์ได้พบประเด็นที่เป็นจุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนา

ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นการเติมเต็มให้กับหนังสือเล่มนี้ จึงนำประเด็นต่าง ๆ ที่พบมาวิจารณ์ ดังนี้

1. จุดเด่นของหนังสือ แบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) การใช้ภาษา พบว่า หนังสือเรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เป็นหนังสือบางส่วนจากพระธรรมเทศนาของหลวงพ่อบุญมา ปาโมชโช เป็นการใช้ภาษาที่มีสำนวน และลีลาการแสดงธรรมผ่านกระบวนการเขียนที่มีเสน่ห์ ด้วยการตั้งคำถามและให้คำตอบในประเด็นต่างๆ ไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาชีวิต และข้อสงสัยเรื่องภพภูมิแก่ผู้อ่าน ด้วยการใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมาสามารถเข้าใจได้ทันที และคำตอบนั้นยังแฝงไว้ด้วยแนวคิดทางศาสนาและปรัชญาที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง เพราะสำนวนและลีลาการเทศนาแล้วนำมาถอดความเป็นภาษาเขียนด้วยการใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมา จึงทำให้หนังสือเรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เป็นที่นิยมของผู้สนใจเป็นจำนวนมาก

2) การนำเสนอเนื้อหา พบว่า หนังสือเรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” มีการวางโครงสร้างและการนำเสนอเนื้อหาที่เริ่มจากปัญหาพื้นฐานของชีวิตไปจนถึงวิธีปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ความจริงด้วยการปฏิบัติในหนังสือ มีจำนวน 20 ตอน ประกอบด้วย 1) สัตว์นั้นเกิดอยู่ในภพอะไรก็ติดใจอยู่ในภพอันนั้น 2) เนื้อแท้ของพุทธศาสนา คือ สัมมาทิฐิ 3) ลงมือปฏิบัติจนเห็นผลของการปฏิบัติแล้วเราจะรักพระพุทธเจ้า 4) โสดาปัตติผล เป็นอนันตริยกรรมฝ่ายดี 5) วิธีฝึกความรู้สึกตัว 6) รู้สึกตัวเพื่อตัดชีวิตให้ขาดเป็นท่อน ๆ เพื่อให้เห็นความจริง ๆ ตัวเราไม่มี 7) ถ้ามีสติจากไม่มีศีลก็มีศีลจากไม่มีสมาธิก็มีสมาธิจากไม่มีปัญญาก็มีปัญญา 8) กรรณฐานที่เหมาะสมของแต่ละคนขึ้นอยู่กับจริตนิสัยและวาสนาบารมี 9) จริตสำหรับการทำสมาธิ และวิปัสสนา 10) วิธีการฝึกและประโยชน์ของสมาธิทั้ง 2 ชนิด 11) วิธีฝึกให้จิตตั้งมั่น มี 2 วิธี 12) ลักษณะของจิตที่ตั้งมั่น 13) ฝึกสมาธิสำคัญที่มีสติรู้ทันจิตไม่ใช่ท่าทางร่างกาย 14) ได้สมาธิชนิดที่มีจิตตั้งมั่นมาใช้เจริญปัญญา 15) เมื่อภาวนามากเข้าก็จะเห็นว่าสภาวะธรรมต่าง ๆ เหมือนเล่นละครให้เราดู 16) ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องพร้อม 17) การพิจารณาไตรลักษณ์เพื่อดูจิตคุณธรรม 18) การภาวนาถ้าถูกต้องจะต้องง่ายถ้ารู้สียากแสดงว่าผิด 19) หลักการวางตัวของปฏิบัติธรรม และ 20) ปฏิจ্ঞสมุปปาทและอริยสัจ จากการนำเสนอเนื้อหาที่กล่าวมานี้จะพบว่าการปูพื้นฐานในเชิงทฤษฎีทั่วไปแล้วนำเสนอถึงวิธีที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ได้ผลจริง อาจกล่าวได้ว่า มีความงามในเบื้องต้น (อาทิกัลยาณัง) งามในท่ามกลาง (มัชฌเมณกัลยาณัง) และงามในที่สุด (ปรีโยสานกัลยาณัง)

3) อิทธิพลที่มีต่อสังคม พบว่า หนังสือเรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เมื่อผู้อ่าน ๆ แล้วจะเกิดแนวคิดที่ไม่เห็นแก่ตัวด้วยเข้าใจสภาวะแห่งไตรลักษณ์ เมื่อไม่เห็นแก่ตัวก็จะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขและเป็นสังคมแห่งการพึ่งพา และจากข้อความตอนหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือที่ว่า การมีสติจะทำให้บุคคลที่ไม่มีศีลเป็นผู้มีศีลจากคนไม่มีสมาธิก็จะเป็นผู้มีสมาธิจากคนไม่มีปัญญาก็จะเป็นผู้มีปัญญา ถ้าคนในสังคมมีสติเรื่องเลวร้ายต่าง ๆ ก็จะไม่เกิด

ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีอิทธิพลต่อสังคมในแง่ที่ถูกนำไปใช้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล เพราะเมื่อปัจเจกบุคคลประพฤติได้แล้วก็จะแพร่ขยายสู่สังคมส่วนรวมและอีกประการหนึ่งหนังสือเล่มนี้สร้างจิตสำนึกให้บุคคลได้ลงมือปฏิบัติไม่ใช่รอคอยโชคความสา ดังนั้นเราจะเห็นสังคมที่ได้รับการพัฒนาในทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง

2. จุดที่ควรพัฒนาของหนังสือ มี 1 ประเด็น ดังนี้

1) ความเป็นวิชาการ หนังสือ “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เล่มนี้ ได้นำเสนอถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่แฝงด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญา มีการกล่าวอ้างถึงหลักคำสอนในพระไตรปิฎกทั้ง 20 ตอน แต่ผู้เขียนไม่ได้อ้างอิง และบอกถึงแหล่งที่มาของข้อมูลที่นำมาเขียนเพื่อการอธิบายขยายความ เนื้อหาในแต่ละตอน ดังนั้นเพื่อเป็นการเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับหนังสือเล่มนี้จึงควรมีการใส่การอ้างอิงเชิงบรรณานุกรม เพื่ออำนวยความสะดวกสืบค้นข้อความบางส่วนที่สร้างข้อสงสัยให้กับผู้อ่าน แต่เมื่อพิจารณาจากคำปรารภจะพบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นการถอดเทปจากธรรมเทศนา จึงไม่ประสงค์ในความเป็นหนังสือวิชาการเพียงแต่มีเจตนารมณ์เพื่อการอธิบายธรรมเพื่อความเข้าใจของผู้ฟังในขณะนั้น

สรุป

จากนำเสนอโครงสร้างเนื้อหาของหนังสือ เรื่อง “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” เป็นหนังสือบางส่วนจากพระธรรมเทศนาของ หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช ซึ่งมีเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในเล่มนี้จำนวน 20 ตอน ซึ่งแต่ละตอนมีเนื้อหาที่สรุปเป็นภาพรวมได้ว่า สัตว์นั้นเกิดอยู่ในภพต่าง ๆ เพราะอำนาจกรรมวิบากสามารถพัฒนาตนให้เกิดในภพที่ดีขึ้นด้วยกระบวนการของสัมมาทิฐิที่เป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา ด้วยการลงมือปฏิบัติจนเห็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติและพัฒนาตนให้เป็นอริยบุคคลมีพระโสดาบัน เป็นต้น ด้วยการเจริญสติ ให้อยู่ในปัจจุบันขณะ แล้วพิจารณาถึงไตรลักษณ์ สละความเห็นแก่ตัว สามารถเข้าถึงความไม่มีตัวตน หลักสติปัญญานจะทำให้คนไม่มีศีลเป็นผู้มีศีลคนไม่มีสมาธิเป็นผู้มีสมาธิคนไม่มีปัญญาจะเป็นผู้มีปัญญา ด้วยการเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมต่อจริตนิสัยและวาสนาบารมีของตน การเจริญสมณะและวิปัสสนาเป็นวิธีการฝึกจิตให้บรรลุประโยชน์ทั้ง 2 ชนิด 1) สมถกรรมฐานเป็นวิธีการทำให้จิตสงบด้วยการใช้อารมกรรมฐาน 40 เป็นเครื่องทำให้จิตสงบจนได้ฌาน ผลของการได้ฌานจะทำให้บุคคลนั้นเกิดในพรหมโลก 2) วิปัสสนากรรมฐาน ด้วยพิจารณาในสติปัญญาน 4 แล้วยกจิตขึ้นสู่ไตรลักษณ์ พิจารณาเห็นสภาวะของความเป็นจริงของสังขารที่เป็นไปตามสภาวะของกฎไตรลักษณ์นั้น และการฝึกสมาธิอาจทำได้หลายรูปแบบโดยมีจุดเป้าหมาย คือ การกำหนดรู้ทันจิต เมื่อจิตคิดก็ตามรู้จิตว่าคิดเรื่องอะไร เป็นกุศล หรืออกุศล ถ้าเป็นกุศลควรทำให้มากเจริญให้มาก แต่ถ้าเป็นอกุศลควรละและระงับจิตไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นอีก นอกจากนี้บุคคลผู้ปรารถนาจะบรรลุพระนิพพานจะต้องพิจารณาถึงปฏิจลสมุปบาทที่เป็นการแสดงวงจรของกิเลส กรรม วิบาก แบ่งเป็น 2 สาย คือ สายเกิดทุกข์ (สมุทยวาร)

และสายดับทุกข์ (นิโรธวาร) และปฏิเสธสมุปบาทนี้เมื่ออธิบายตามอริยสัจ 4 จะพบว่า สมุทยวาร ได้แก่ ทุกข์ (ผล) มี วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา และชาติ ชรามรณะ ซึ่งเป็นผลที่เกิดมาจากสมุทัย คือ อวิชชาและสังขาร เป็นปัจจัยทำให้เกิดทุกข์ (ผล) นิโรธวาร ได้แก่ นิโรธ การเข้าถึงพระนิพพาน โดยมีมัชฌิมาปฏิปทาเป็นวิธีการ (มรรค) ในการเข้าถึงด้วยกระบวนการของวิปัสสนาคือ การทำลายอวิชชา ตัณหา อุปาทาน จากวิธีการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติด้วยตนเองเท่านั้นจะเข้าถึงได้ คนอื่นปฏิบัติแทนไม่ได้ เพราะหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์จึงจะบรรลุผล คือ ความหลุดพ้น แม้ว่าจะไม่บรรลุถึงการหลุดพ้น แต่เพราะอำนาจของสมาธิก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติตามเข้าถึงเทวโลกและพรหมโลกด้วยพลังของฌานที่เกิดจากสมาธิ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจารณ์หนังสือ “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” ทำให้ได้องค์ความรู้ที่ได้จากการอ่านเนื้อหาและการวิจารณ์หนังสือแล้วนำมาสังเคราะห์เข้าในมิติของปรัชญา ดังนี้

1. อภิปรัชญา พบว่า หนังสือ “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” ทุกตอนของหนังสือจะแฝงด้วยเนื้อหาที่มีลักษณะแนวคิดอภิปรัชญาในกลุ่มของจิตนิยม (Idealism) เป็นส่วนมากจะพบว่าแนวคิดเรื่องจิตนิยมนี้จะปรากฏอยู่ในทุก ๆ ตอนของหนังสือ เป็นการนำเสนอถึงกระบวนการฝึกจิตเพื่อกำจัดกิเลส ตัณหา การพิจารณาไตรลักษณ์ ปฏิจจนสมุปบาท และอริยสัจ 4 เป็นการพัฒนาจิตเพื่อการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร แต่จิตนิยมที่เด่นจะปรากฏในเนื้อหาของหนังสือ ตอนที่ 17 ว่าด้วยเรื่อง การพิจารณาไตรลักษณ์ เพื่อดูจิตดูนามธรรม เพราะว่า ร่างกายของมนุษย์ทุกคนประกอบด้วยชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อสรุปตามพระสูตรชั้น 5 จะแบ่งเป็น 2 คือ รูปและนาม แต่สรุปตามพระอภิธรรมจะแบ่งเป็น 3 คือ รูป จิต และเจตสิก การพิจารณาชั้น 5 ว่าเป็นไปในอำนาจของไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่เพราะมีสันตติหรือความต่อเนื่องจึงไม่เห็นอนิจจัง เพราะมีการเปลี่ยนอริยาบถจึงปิดบังทุกข์ และเพราะมีขณสัญญาจึงปิดบังอนัตตา ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงทำให้บุคคลเกิดความทุกข์เพราะการยึดมั่นในชั้น 5 และ 20) ว่าด้วยเรื่อง ปฏิจจนสมุปบาทและอริยสัจ สรุปได้ว่า ปฏิจจนสมุปบาทที่เป็นการแสดงวงจรของกิเลส กรรม วิบาก แบ่งเป็น 2 สาย คือ สายเกิดทุกข์ (สมุทยวาร) และสายดับทุกข์ (นิโรธวาร) และปฏิเสธสมุปบาทนี้เมื่ออธิบายตามอริยสัจ 4 จะพบว่า สมุทยวาร ได้แก่ ทุกข์ (ผล) มี วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา และชาติ ชรามรณะ ซึ่งเป็นผลที่เกิดมาจากสมุทัยคืออวิชชา และสังขาร เป็นปัจจัยทำให้เกิดทุกข์ (ผล) นิโรธวาร ได้แก่ นิโรธ การเข้าถึงพระนิพพานด้วยการปฏิบัติตามมรรควิธีคือมัชฌิมาปฏิปทาเพื่อทำลายอวิชชาและสังขาร ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของทุกข์

2. จริยศาสตร์ พบว่า หนังสือ “ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ” แนวคิดเกี่ยวกับจริยศาสตร์ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ จะพบในตอน 1) สัตว์นั้นเกิดอยู่ในภพอะไรก็ติดใจอยู่ในภพอันนั้น

การที่สัตว์จะถือกำเนิดในภพภูมิอะไรจะต้องเกิดอดีตกรรมที่ส่งผลให้สัตว์ไปเกิดในภพภูมิด้วยการอำนาจของกรรม เช่น ถ้าประพฤติดั่งอกุศลกรรม ๆ นั้นจะให้กุศลวิบากกรรมนำไปกำเนิดในอบายภูมิ คือ นรก ตีรจฉาน เปรต อสุกาย เป็นภพภูมิที่มีความลำบากในการดำเนินชีวิต แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าประพฤติดั่งกุศลกรรม ๆ นั้น จะให้กุศลวิบากกรรมนำไปกำเนิดในสุคติภูมิ มีมนุษย์ภูมิ เทวภูมิ และพรหมภูมิ (รูปภูมิและอรุณภูมิ) ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่า เป็นอภิปริยศาสตร์ เพราะเรื่องภพภูมิที่กำเนิดของสัตว์เป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แต่เกี่ยวกับเรื่องนี้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ก็ไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดที่จะพิสูจน์ให้เห็นความจริงเชิงประจักษ์ เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องของนามธรรมจะใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมมาตัดสินไม่ได้

เอกสารอ้างอิง

หลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชฺสี. (2560). ศาสตร์ที่ทำให้พิสูจน์ไม่ใช่ชวนให้เชื่อ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.